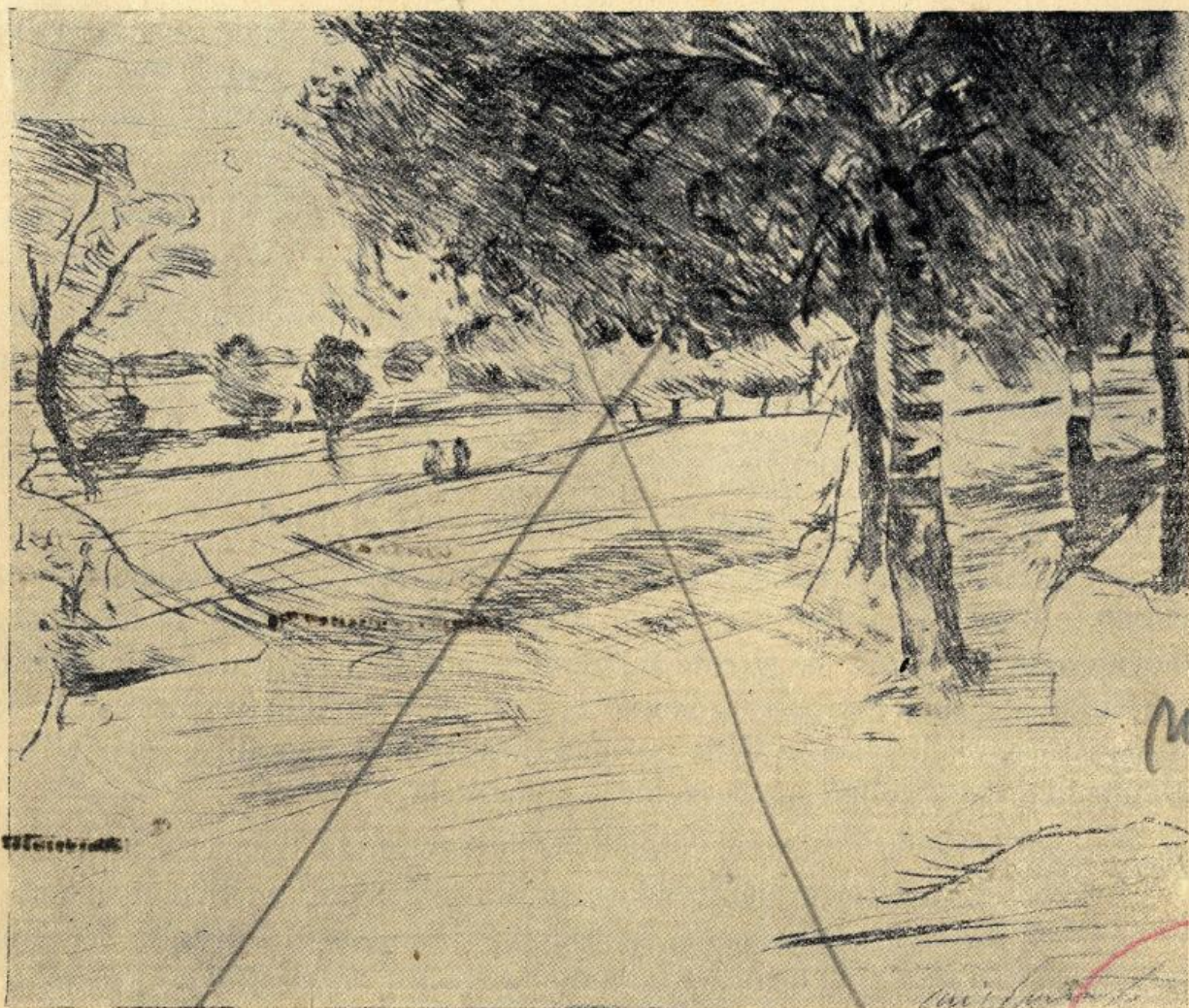

modr. 4043/16

127/16

Isidora Sekulić:

Louis Corinth: Pejzaž

Kraj sremske vodenice
Nemi problemi

Pešačili smo, nekolicina madića i devojaka, preko strnjike, da bismo došli do šumice, i iza nje našli staru vodenicu. Vodio nas na taj izlet Stojan, naš vođ u svemu, mladić neobičan: krt, jasan i bez iluzija, jednog dana, mek, zanesen, slatkorečiv, drugog dana. Bilo je već zajesenilo. Kopači i kosači izostali davno, pa su krtice bezbrižno naredale svoje male humke. Skakali smo od humke do humke, i godilo nam kad nam noge propadnu u trošnu zemlju kao u brašno. U dnu polja talasala se široka reka belog ovčjeg runa, i osećalo se čak do nas kako je vuna topla. Ispadosmo na drum. S obe strane divljuše jabuke, golostube, matore, sa nešto krpastog lišća i plodova u vrhu. Neko zatrese drvo, da vidi koliko je snažan. Ne otpade baš nijedan plod, samo što ptica prnu, i kreknu kao da grdi. Zasmeja nas, ali smej naš pade kao kamen, u nešto prazno; ništa ga nije prihvatilo: letnje graje je nestalo, a ona duboka jesenja tišina, kad se iz grmova čuje uzdisanje životinja, još nije počela.

Kroz dosta pomlađen brezovik ugledasmo potok: valja i prska, i na njemu vodenica. Ali kad stigosmo, pred nama je stajala napuštena, siva,

— Ovo ~~ovde~~ bi jedan jači tresak vetra mogao u iverke razneti! Kako li se to drži?

— Pa šta je onda bilo?

— Ta devojka je bila moja majka — ~~upade~~ ^{ionanadi} Stojan, sasvim neočekivano — Zato sam vas i poveo na izlet ~~u Beogradu~~ ^{u Beogradu} čak do ove sremske vodenice. Od vremena na vreme mi dođe neodoljiva želja da vidim mesto gde je živela ~~Smiljka~~ Smiljka Ereminova... Rodom je bila iz Bačke, ali je ostala siročić, i odrasla kod dede po materi, u Sremu, u gradiću, gde je izučila onoliko škola koliko su ženska deca onda učila...

— pa je, pre nego što^{ee} se udati, prešla bila ovde, na dedino imanje, u vodenicu, da živi sasvim sama, sa jednim ljutim psom i jednim ćoravim konjem. Vodeničar i vodeničarka imali su kućicu u susedstvu. Vodila je tobože knjige, krpila džakove, bila još i kao neki lekar i apotekar seljacima. A u slobodnim časovima je tumarala po okolini, peške ili na konju, na onom ćoravom konju... Pa onda je ~~ipak~~ došao^V sudeni čas. Udala se na prećac. Moj otac je kao mlad oficir proveo ovde svega jedno posle podne, na izletu sa nekim Sremcima i ~~nekim plemenitim~~ Smiljka Ereminova — tetka moja po ocu^{mi je} sve to pričala, ~~da se udala je i jednu sliku iz onog doba~~ bila je male-nog rasta i tanka kao gladna ptica. Jednostavna crna haljina, mek beo okovratnik i takvi zaponci, starovremenske polurukavice od svile. Lice, sitno, da ga celo pokriješ ^{vinu} upovim listom; ~~usta, labija, da se vidi, prođe kroz njih,~~ duboko uvučene stroge oči, tamne, i plava kosa, ošišana. U ono vreme, dosta je svet govorio o novoj mladi/ Nikom se nije dopala — tako priča moja tetka. ~~Najviše su zapinjali~~ ^{Najviše} su zapinjali za šišavu glavu i za medaljon na crnoj pantljici. Medaljon taj je bio tanak zlatan okvirić, a u sredi, kao razbijen prozor, imao sivu hartiju na naličje izvrnute fotografije.

— Tetka priča ~~da je nekako neko~~ da je neka tiha borba počela bila tako reći od prvog dana. Sve se trudio, ja mislim i moja tetka sa svetom, da ispitaju odnos, ali uzalud. Kad sam se ja rodio, prvo dete, i sin, bilo je gore nego da je ko umro u kući. Sve zaključano. Otvorila se vrata

tek kad je majka moja počela da mene iznosi u baštu, u staru zadivljalu baštu kućice koju je moj otac posle prodao. I tad se još krila od sveta Smiljka Ereminova.

— Kako ti to zoveš svoju majku, kao neku junakinju iz romana?

Stojanu nije bila priyatna ta primedba. — Ja pođem za njom — priča tetka — a ona nestane, s tobom na rukama, u najgušćem zelenilu, kao gušter, i kao da je u zemlju propala... Kad se posle podrug godine rodila moja sestra, Ruža, onda kao da je nešto odvugnulo. Valjda i zbog straha za dete, koje je bilo nedonošče, slabo, samo da umre. Čim se dete otrglo, pala je u postelju Smiljka Ereminova. Sad su vrata bila otvorena. Svet je dolazio da vidi neobično lepu devojčicu, koja je naglo rasla, kojoj su od ^{Vprve}visićušnosti ostale samo malecne noge i ruke, i te ručice, kao dva barjačića na vetru, svakom u susret mahale... A Smiljka Ereminova sve bolesnija. Poludremež, slabost. Otac moj se nagne nad nju, ona se probudi, pa se opet zanese. Je-dared je — priča tetka — počela u snu da se smeje, ^{pa}da glasom podražava prskut vode, ^{pa}cincavi, ^{pa}suv zvuk od presipanja žita; ^{pa}trile gitara, u koji je ^{ponalo}znala svirati, po tadašnjoj modi. To joj je bio poslednji smej. Uveče, već smrtno malaksala, prošaptala je: Bolje bi bilo da sam ostala u vodenici. To su joj bile poslednje reči. Izdahnula je u zoru, u snu, ne rekavši nikome zbogom ostaj.

Stojan uzdahnu, ~~teško~~, pa onda, da razgoni pritisak od sebe i drugih, reče, sa osmehom: Eto, sad znate zašto ste došli ovamo.

— Kako li se samo drže, te plesnive daske, ta izedena drvenarija? — opet će onaj prvi.

— Ti to već podругi put pitaš — primi pitanje Stojan. — Govori se u ovom kraju, da je Smiljka Ereminova još tu! Govori se tako, uporno... Ko ^{zna. Ali primedba}zna... ~~Sva žalost i sva radost ovog sveta samo su od ljudi. Zar bi ova mokra, crna, mrtva naprava mogla sama sobom da me vuče koliko me privlači...~~ ^{= toliko privlači}... Eh!... Da dovršim priču. Malu vodeničarku nisu sahranili kod vodenice, nego u ^{gradu}Bogradu. Otac — priča tetka — hteo je prvih meseca da izludi od tuge. ~~Crob je davao prelivati vodom donesenom iz ovog potoka...~~ Posle — kaže tetka — umorio se, i smirio... Umorio se, i smirio se, ~~jeste~~. ^{zatim još je da- red, Rečen je...} ~~Takav je čovek: umori se i preboli.~~

Baš nekako u te dane, ^{gundin}~~Stojaković~~ Stojaković je dovršavao, i dovršio, i sa drugom svojom ljubavlju. Žena za koju se govorilo, pa i znalo, da je ~~on~~ ^{on}voli, da su im odnosi prisni, da ju je čak hteo uzeti za ženu — razbo-lela se nedavno od ~~te~~zarazne bolesti, i umrla, u bolnici. Prepričavalo se da je Stojaković i tu ženu nekako na silu osvojio i pridobio. Ona je, oči-gledno, stradala za sve vreme njihove veze, gubila se, stidela se i telom i dušom, kajala se. Vezu je ^{Stojaković}~~on~~ krio i odricao do kraja. Ni na pogreb nije išao. Bez zbogom ostaj se rastao i od te žene. Posle pogreba, kasne uveče, izišao je na groblje. Sedeo, prvo, ~~na grobu~~, na grobu tek zatrpanom, pa onda i na onom koji je već davno kamenom zatvoren.

— Sve je sad prošlo, sve je /svršeno — šaptao je u sebi i križao ruke. Između ta dva groba osećao se on kao prestupnik između dve žrtve. Voleo je istinski obe te žene, a nijednoj nije sreću dao. Jedna je otišla od njega preplašena, druga raskajana. Obe milosti njegova života su nemiri kinjili, i grobovi progutali pre vremena... Svršeno je sve što je bilo i moglo biti, a za sve drugo je kasno. Stojakoviću se činilo da stoji na kraju sveta. Nije znao kuda da kroči; čekao je da bela grobljanska stazica počne sama da se provlači ispod njegovih nogu i odnese ga kuda god hoće i zna.

Neobično lep i snažan čovek, pukovnik se porušio za kratko vreme spolja i iznutra. Omršaveo je; izgubio vlast nad živcima. Zagleda li se u Ružu ili Stojana, suze mu navru na oči. Noću budan, čuje šum vode i klopot drveta. Groblje ga vuče kao rukom. Umor, sada, nije hteo da dođe. Ljudi, kad zađu u godine, boje se svakog umora i brane se nagonski od njega. Postepeno, kako opet biva kod onih koje je ostavila mladost i za koje sreća više nije ni argument ni pravo — počeo je Stojaković da svoje stradanje oseća kao početak neke vrline u sebi. U takvom nastrojenju, on, jedne večeri, poleta u sobu svoga sina, i poče jednu od onih potresnih ispovedi starih ljudi pred mladima, pred neiskusnima i negrešnima. Govorio je rečima uzbudanim, tamnim kao opelo, i gledao u sina kao u čoveka, u muškarca, u brata.

Stojan je slušao oca zbunjen, rasejan, беспомоћан. Osećao je neugodnu muku od toga što čuje kako otac pokorno priznaje stvari koje je dotle ponosito krio; što priča uspomene na događaje koje je skriveno od svih doživljavao. Sin toga dosele strogog i u sebe zatvorenog oca, osetio je sad odjednom da je on, međutim, živio slično svome ocu. Krio i negovao ambicije u vezi sa jednim darom u sebi o kojem otac jedva da je i slutio. Stojan vide jaz između sebe i oca; i skoro ogluhnu za očeve dalje reči; poznade u sebi moć, baš tu pred ocem koji mu je ruke pružao, da ode, daleko; učini mu se da vidi, tamo duboko u tami, kako se ljulja neko svetlo, i da on polazi onamo, radostan i pun vere, i ujedno kao besvesno; baš kao što stado ide kroz tamu i po nepoznatom drumu za fenjerom pastira, nataknutom na visoku palicu, kao putokaz, siguran, dobronameran, jedini.

Stojaković se pogruzi i izidje iz sobe sinovlje. Postoja malo, pa pođe ka sobi svoje kćeri. Pre no što je zakucao ču da kod Ruže neko već ima. Poznao je glas mladog čoveka koji je voleo Ružu tako reći od detinjih njenih godina, i poslednje godine važio već kao njen verenik.

— Meni se češće dešava — čuo je pukovnik reći mladog inženjera — da nekom učinim na žao, i da to, vidljivo i znano, nikad ne okajem. Tu tvrdu, ponekad skoro surovu crtu, nasledio sam od moje matere, gorštakinje, mučaljive jedne žene koja je mnogo dobra činila u svojoj porodici, a dosta zla pobrala.

Nastade ćutanje u sobi. Pukovniku se pričinilo da čuje Ružino preplašeno disanje, isto onakvo kakvo je slušala njegova sestra kad bi stala pred

musto zelenilo u koje je, kao gušter, bežala Smiljka Ereminova — i on pobeže od vrata. Sklonio se, otišao neprimljen, i od vrata svoje kćeri.

A mladi inženjer, posle pauze koju su oboje, hrabro, pustili da onako mučna kakva je bila, potraje koliko hoće, inženjer zapita:

— Hoćete li da vam ispričam nešto iz moga detinjstva? — *okrenu Stojan razgovor.*

— Pričajte, ~~hoću~~ ali nešto veselo.

— Neko vreme sam sa naročitom strašću lovio i negovao štiglice. Hvatao sam ih svim mogućnim starinskim i modernim sredstvima, tako da su sirote ptičice već postale fataliste i sa samoodricanjem išle u ropstvo. Imao sam ih od svake veličine, vrste i ~~u~~ temperamenta. Zvižduću toliko da su već i jedna drugoj dosadne. A djubreća od njih više no što bi dosta bilo i za strpljenje *uopće dobre babe.* ~~nje jednog Frančeka iz Asiza. Majka moja,~~ međutim, čuti i trpi. Ponekad ~~u~~ *Baba,* samo rekne: Grehota je što na ovo krasno božje vreme zatvaraš jadne životinjice. Pusti ih, Bog će ti reći hvala. — Meni je malo laskalo što mi je u vlasti učiniti nešto radi čega bi Bog imao da mi kaže: hvala, ali sam to odlagao, i nastavljao da zakucavam daščice kavezâ, da čistim valovčiće i nabavljam seme i travu. Prenebregao sam bio sve ostale dužnosti, i ~~baba~~ *baba* moja je ~~marala~~ *brinula* ~~sigurno osvrći~~ veliku brigu i ~~zbog slabijeg uspeha mog u školi.~~

— Najlepši moj štiglic zvao se Beg.

— Beg? ~~Ružo je razgalilo linč male i davno pokojne ptičice.~~

— Beg, da. Ne znam ni dan danas, zašto. Niti je pušio na čibuk, niti klanjao u petak. Možda zato što sam mu ja kulučio. Beg pa Beg, od jutra do mraka. Šta ko radi, ja pod njegovim kavezom stojim na jednoj izvrnutoj korpi. Beže, na ovo, Beže, na ono... Jednoga dana, žurim oko podne iz škole, jer nosim Begu ravno stotinu stvari. Kad, svi moji kavez i otvoreni i prazni. Mislio sam u prvi mah da ne vidim i ne čujem kao što treba. Osvrnuo sam se oko sebe: sunce sija, ~~baba~~ *baba* moja tuca so u velikom avanu, i to je sve.

— Gde su moji štiglici? — pitam, a glas tek što se ne prekine. — Odleteli, sinko. — A ko ih je pustio? — Ja, sinko. — I Bega? — pitam, a plač da me uguši. — I njega.

Ja okretoh posrćući u kuću. Čuo sam da je ~~baba~~ *baba* za časak prestala tucati so; ali samo za časak. Da plačem, nisam plakao, iako sam to jedino želeo da činim. Nasledstvo od majke ~~u~~ je bilo primljeno. ~~Kao kakav filozof,~~ *Smiljka Ere-* ~~ta prosta žena je znala da je sažaljenje prema drugom bez vrednosti i samo~~ *minova ništa* ~~preziranja dostojno, a sažaljenje prema samome sebi odvratno.~~ *nije plakala.*

— A šta je bilo sa pticama?

— Sa pticama? ~~Ništa. Zar vi Ružo, mislite da snažne prirode~~ ~~što popravljaju? Njihovi problemi su nemi problemi. I zato, još onoga~~ ~~danog~~ dana, posle podne, ~~baba~~ *baba* moja sedi pod kruškom, a ja stojim iza njenih leđa kao da sam ja krivac, kao da sam ja pustio njene štiglice. Mislim doduše jednako na ptičice, a osobito na Bega, ali to se nekako pomešalo sa osećanjima za ~~mater.~~ *baba.* ~~Majka~~ se pognula, čuti, krpi dno korpe koju sam ja isprovaljivao penjući se do Begova kaveza. U taj mah čiriknu nešto u kru-

Odletelo. Ja sam nelo vreme nabraćivao 129
da je Beg u nekim šumici kod vodenice. Ali se nisam
više nikada videli. A onoga

škinim granama. Štiglic jedan, daleko u vrhu, ljulja se na grani. — ~~Mati~~ štiglic! — povikah ludim glasom, punim nade i tuge. Ona pogleda gore i reče mirno: Ljulja se, lola mala, mesto da gleda pos'o. — Ja se sav smekšao, ~~ot~~ materine blagosti i šale, i otegnuh, mazno, sažaljenja žudan: ~~Materice~~, je li to moj? — Ne znam, sinko, ne piše mu. *Babuško,*

Eto takva vam je bila moja mati. I kad je takva bila, najviše sam je voleo. A takva je bila, i ostala, celog veka; i pošto se udala u bogatu Bačku, za mog oca, gazdu i veseljaka. Nisu se razumeli. Otac nije mogao da se navikne na nju. Nekad bi počeo da je grdi, ali ga ona svagda mirno presecaše: Ne viči, poštuj se! — Ubrzo je muž prestao da je voli; i našao u susjednom selu ljubaznicu. Upregne dobre konje, posadi kraj sebe tamburaša, i opali po konjima bezdušno. Tambura ciklja, konji jure, drum da raznesu. Prašina se puši za njima dugo i dugo. Majka prebledi, slegne ramenima, i samo ponekad, retko, kaže: Dužnost mu je za hleb i za decu brinuti, i sramotu u kuću ne dovoditi. Nisam umela bolje s njim, pa nije ni on bolji prema meni.

Tvrd kao i njegova mati, mladi inžinjer je bez kolebanja i sažaljenja gledao u Ružine oči, pune strašljivih pitanja. Htela je, ali nije smela da progovori, da pita.

— A kad mi je mati, kao i vaša, sasvim mlada umrla, osetio sam, iako još nedorastao dečak, da će njen spomen oživeti tek kad ja postanem domaćin. I u grobu, sirotica, mora imati strpljenja... A otac moj, kao da ga sad čujem, reče nekim prijateljima, samo osam dana posle sahrane: Jeste, i dobra je bila, i lepa je bila. Dobrotu nam dade i predade, ne mogade da je ponese u grob. A s lepotom ženskom, to vam je kao s lepotom ptica: ptica je lepa dok je živa.

★

Te noći, pošto ćutke povečeraše i polegaše, svi Stojakovićeви su, trima raznim putevima, pošli do vodenice da traže Smiljku Ereminovu. Od te noći, mala vodeničarka koja je napustila bila i svoju porodicu i grob u Beogradu, vraća se u nekadašnju svoju kuću, i ulazi u sudbine svoje dece, i u tihi melankolijski načinjeni od nesporazuma između ljudi koji bi hteli da se vole.

★

Rešeno je bilo da se naloži dobra vatra i prevoći u šumarku kraj vodenice. Neki se mogli udariti hladna kiša, i društvo je moralo bratiti konak u manastiru. Subotom je granulo sneg, i isletnici ~~se~~ veselo prepričavali da im se prisunivala čas vodenica i čudna devojka u vodenici, čas štiglici, beg i proderana kopya na Babinu krilu. Niko ¹³⁰ u mladosti ne stuli da od života ostavi svega priče i snovi obo starih, trulih vodenica.